

Храбскова Д.М.

ДО МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМКІВ СИСТЕМНИХ ЗМІН ФОНЕТИЧНОГО РІВНЯ СПРИЧИНЕНИХ ІНТЕРФЕРЕНЦІЄЮ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ

Процес пізнання та вивчення мови, як багаторівневої системи, потребує застосування комплексу науково-дослідницьких прийомів, що можуть бути складовими різних лінгвістичних методів. Вибір методів та формування комплексу прийомів зумовлюється вимогами певного досліджуваного рівня мови до розв'язання конкретних встановлених завдань. Дихотомічна природа мови як "статичної іманентно-системної структури" [17] та "динамічної функціонально-трансцендентної мовленнєвої діяльності" [17] припускає два основних напрямки досліджень:

- мови, як нормативної системи;
- мови, як системного узусу.

В залежності від напрямку застосовується структурна або функціональна парадигма лінгвістичних досліджень. Структурна парадигма (структурний напрямок) ґрунтується на абсолютизації досліджуваних лінгвістичних феноменів, що протиставлені реальній мовленнєвій дійсності. Функціональне студіювання мови передбачає багатоаспектне описування мовної одиниці "в реалізації її синтагматичних і парадигматичних зв'язків в межах мовленнєвого спілкування" [11; 32]. Різниця між структурним і функціональним напрямками полягає в тому, що перший, шляхом виявлення певних інваріантних одиниць мови, складає сукупність варіантів, реалізація котрих потенційно припустима у безпосередньому мовленні; другий, навпаки, узагальнюючи закономірності функціонування конкретних варіантів мовних одиниць, створює функціональний інваріант мовного рівня. Інакше кажучи, у структурних дослідженнях використовується дедуктивний загальнологічний прийом пізнання, у функціональних – індуктивний.

Соціолінгвістика, матеріалом студій котрої є реальне мовлення, в більшості випадків обмежується функціональним напрямком. Вказане обмеження вважається обґрунтованим для рішення завдань, що полягають у вивченні мовленнєвих реалізацій структурних одиниць досліджуваної мови. За даних обставин соціолінгвіст для розробки соціально зумовленої норми певного страту мовного суспільства використовує вже існуючу, зафіксовану в словниках, систему нормативних одиниць мови, що коригується, шляхом фіксації мовленнєвих відхилень. Слід наголосити, що у подібних студіях до завдань не надходить з'ясування причин відхилень від норми. Проте, якщо метою роботи є вивчення напрямків системних змін, спричинених інтерференцією в умовах білінгвізму, методика дослідження дещо ускладнюється. Приймаючи до уваги висновок Л.В.Щерби, що „двомовний носій володіє більше, ніж однією, і менше, ніж двома системами мов” [23; 69], перед безпосереднім вивченням мовлення білінгва, слід дедуктивним шляхом встановити нормативну систему одиниць мови, котрою він володіє.

Студіювання будь-якої природної мови починається зі встановлення дискретних (неподільних) елементів, що формують більш значні повідомлення. Дослідження звукової сторони мови виконується на фонетико-фонологічному рівні і починається з окреслення інвентарю фонем¹. У.Вайнрайх вказує, що „звуки, котрі дійсно вимовляє двомовний, неначе знаходяться на нічийній смузі між двома системами фонем” [7; 39]. Зважаючи на це, дослідник має розробити потенційну фонетичну систему, що базуватиметься на системі фонем однієї з мов білінгва (досліджуваної) з урахуванням інвентарю фонем другої мови. Даний процес складається, як найменше, з двох етапів:

1. Розробка системи фонем білінгва;
2. Обґрунтування вірогідності створеної системи.

Для рішення завдань першого етапу доречно застосувати зіставний аналіз². За думкою У.Вайнрайха, з контрастивного (зіставного) аналізу фонем двох мов складається список форм фонетичних інтерференцій, на котрі можливо очікувати, якщо дані мови опиняться в контакті [7; 61]. Отже, система фонем мови білінгва складається з запозичених, конвергентних та трансфераційних форм, виникнення котрих стає можливим завдяки мовному контакту і обмежується внутрішніми законами розвитку мовної системи, що підлягає впливу.

Зіставний аналіз фонетичних систем двох чи декількох мов не слід розглядати як процес співвідношення фонем. У.Вайнрайх у своїй монографії «Мовні контакти» [7] вказує, що фонемі різних мов несумірні одна з іншою. Проте набір акустико-артикуляційних ознак є обмеженим, що призводить до використання різними мовними системами звуків з перетинаючимися характеристиками. Е.Хауген вважає, що «сама фізична подібність схиляє двомовного носія до ототожнення двох фонем, незважаючи на прірву між мовами» [21; 279-280]. Те, що двомовний індивід ототожнює фонемі двох різних мов, реалізує їх однаково, з точки зору економії, є цілком природним: "застосування в обох мовах одних і тих самих мовленнєвих навичок значно полегшує його лінгвістичний тягар" [7; 53]. Дослідник, дотримуючись ідей М.С.Трубецького, повинен скласти спільне ознакове ядро, яке, за Е.Хаугеном, має відображати діафонічні відношення між фонемами різних мов або їх відсутність [21; 280]. Дві фонемі, що пов'язані вказаним типом відношень Д.Джоунз назвав діафонами. За класифікацією Е.Хаугена, наведеною у статті „Проблеми двуязычного описания” [21], діафони поділяються на прості, складені та складні.³ Виникнення будь-

1 Надання кількісної та якісної характеристики дискретним елементам звукового рівня мови.

2 Бі-ідіосинхронічний аналіз: співвідношення двох систем, в ході котрого порівнюються їх окремі компоненти [19].

3 При зіставленні мов А і В: простий діафон – фонема „а” мови А за усіма диференційними ознаками співвідноситься з фонемою „а” мови В; складений діафон – фонема „а” мови А поєднує в собі диференційні ознаки фонем „а” та „о”

якого діяфону є результатом фонетичної інтерференції. Прості діяфони з'являються в наслідок трансферацій, решта має конвергентне походження або є запозиченнями.

В залежності від вихідного матеріалу дослідження зіставити інвентарі фонем можливо принаймні двома способами:

1. „Визначити вагу кожної, встановленої на основі певних диференційних ознак, групи фонем в інвентарі (у %) і зіставити одержані дані для порівнюваних мов;

2. Попарно зіставити повні інвентарі фонем (або груп фонем) досліджуваних мов, визначивши спільні елементи, що їх об'єднують і відмінні, що їх роз'єднують” [14; 120].

Другий спосіб, котрий за процедурою зіставлення є парадигматичним, вважається більш раціональним при розробці системи фонем білінгва, тому що точніше висвітлює потенційні інтерференції. Задля здійснення зіставно-парадигматичного аналізу належить вирішити наступні завдання:

1. Встановити фонологічний склад мов, носієм котрих є білінгв.

2. У відповідності до наявних засобів дати докладний опис диференційних ознак кожної фонемі;

Перше ніж завершити фонологічний аналіз, що реалізується розв'язанням наведених завдань, варто зауважити на думку Г.Глісона, тобто „упевнитися в тому, що результати проведеного аналізу не залежать від граматики... ..що дослідник зумів описати фонематичну систему не вживаючи ніяких морфологічних даних” [9; 284]. У вказаному контексті прояснюється статус випадних голосних, котрі, за М.С.Трубецьким [20], треба розцінювати або як фонетичне варіювання чи алофони, або як морфологічні альтернативи, що не вивчаються фонологією.

3. Констатувати у досліджуваній мові:

а) ймовірні трансферації, що зумовлюються законом А.Мартіне;

б) розбіжності та потенційно припустимі системою варіанти їх подолання шляхом конвергенції або запозичення.

Повинно погодитися з Р.Якобсоном у тому, що „мова приймає іншомовні структурні елементи лише у тих випадках, коли вони відповідають її власним тенденціям розвитку”⁴ [7; 55]. Таким чином, підтвердження вірогідності потенційних інтерференцій, тобто реалізація другого етапу дослідження, полягає у встановленні спільних закономірностей розвитку мов. А.Мейє припускає застосування порівняльно-історичного методу для встановлення системи відповідностей між історично засвідченими мовами [3]. Однак загальновідомо, що порівняльно-історичний аналіз є „ідіодіахронічним” [19; 27], іншими словами, аналізується система однієї мови⁵. Порівняльний аналіз двох неспоріднених (тих, що не належать до однієї сім'ї) або неблизькоспоріднених (тих, що не належать до однієї групи) мов завжди є зіставним. Водночас слід зауважити, що зіставна лінгвістика багато в чому у методах роботи пов'язана з лінгвістичною типологією. Зокрема, зіставна лінгвістика може використовувати опит типології щодо пояснення мовних явищ та їх взаємозалежностей. Задля досягнення наведеної мети треба проводити зіставне дослідження в діахронному аспекті, тобто зіставно-історичне дослідження. В.Матезіус, В.Скалічка, М.Трубецький [4] у своїх роботах доводять, що подекуди групи сусідніх мов виявляють подібні риси, навіть якщо вони (мови) належать до генетично різних мовних сімей. Певні спільні елементи, котрі виникають як наслідок паралельного розвитку, у неблизькоспоріднених мовах, виявляють, за думкою Р.Якобсона, „особливу легкість до розповсюдження поза межами зони контакту” [25; 94]. Наявність подібних фонетичних рис у контактуючих мовах, різних за походженням, підтверджує факт ланцюгового поширення фонетичних феноменів у просторі, тобто „поширення за аналогією” [25]. Проведення зіставно-історичного дослідження може ґрунтуватися на матеріалі лексичних або морфологічних запозичень. У процесі історичного розвитку деякі фонетичні елементи запозичень відторгаються та замінюються на відповідні одиниці мови-реципієнта, інші, навпаки, передують новоутворенням. Такі новоутворення, за певних обставин, спричиняють виникнення соціально- або територіально зумовлених варіантів мови-реципієнта.

Отриманий дедуктивним шляхом інвентар фонем складає потенційно припустиму фонологічну систему білінгвів, носіїв досліджуваних мов. Для кожної окремої мовленнєвої спільноти білінгвів, під впливом екстралінгвістичних факторів, через низку фонетичних змін формується мовленнєва норма, що завжди обмежується системою. Вказана норма встановлюється функціональним шляхом, тобто при безпосередньому дослідженні мовлення певної групи білінгвів. Оскільки дослідження підпадає під розряд соціолінгвістичних, його доречно проводити за програмою студіювання соціолінгвістичної варіативності мовлення, що сформульована О.Д.Петренком:

1. Вибір мовної / мовленнєвої спільноти, серед представників котрої має проводитися експеримент;

2. Встановлення контактів з представниками обраної мовленнєвої спільноти, що об'єднані дією конкретних соціальних ознак;

3. Визначення цільової групи дослідження, зразки мовлення представників котрої мають бути підвергнутими мовному аналізу;

4. Визначення даних соціального рівня серед членів цільової групи дослідження;

мови В або навпаки; складний діяфон – фонема „а” мови А, втративши одну чи декілька диференційних ознак співвідноситься з фонемою „о” мови В.

4 Цитується за У.Вайнрайхом.

5 Під однією мовою розуміються також споріднені мови, оскільки вони є продовженням однієї мови.

5. Проведення записів мовлення інформантів, членів цільової групи в різних комунікативних ситуаціях (контекстах) і аналіз фактів мовленнєвої поведінки інформантів;
6. Лінгвістичний аналіз фактичного матеріалу, тобто записів мовлення інформантів, членів цільової групи дослідження” [цитується за рукописом].

Наведена програма має бути дещо спрощеною, адже мета накреслюваного дослідження полягає у встановленні лише одного варіанту – нормативного. У світлі вказаного пункту четвертий не належить враховувати взагалі, а пункт п'ятий слід сформулювати наступним чином:

5. Проведення записів мовлення інформантів, членів цільової групи, і їх ідентифікація представниками інших мовних спільнот.

Реалізація першого етапу експерименту потребує встановлення набору позафонетичних ознак, наявність яких у білінгвів необхідна для включення в досліджувану спільноту, а також окреслення кола додаткових ознак, що здатні впливати на фактори вимовляння. Такі ознаки можуть бути соціального, фізичного або психічного рівня. У соціолінгвістичному дослідженні лише ознаки соціального порядку розглядаються, як об'єктивні, ядерні при створенні мовної спільноти. О.Д.Петренко надає загальний перелік соціальних ознак, що здатні впливати на мовленнєві реалізації:

- „1. Регіон постійного мешкання;
2. Соціальне становище;
3. Вік;
4. Стать;
5. Склад сім'ї та сімейне становище;
6. Освіта, особливі інтереси;
7. Вплив засобів масової інформації (радіо, телебачення, преса)” [цитується за рукописом].

Зі вказаного списку для кожної конкретної мовної спільноти слід встановити обов'язкові та додаткові ознаки. Індивіди з суб'єктивними характеристиками, тобто з фізичними або психічними відхиленнями від загальної норми, належатимуть до периферії мовної спільноти і не можуть представляти цільову групу.

Визначення цільової групи дослідження та встановлення мовленнєвої норми, як і наукова об'єктивність будь-якого лінгвістичного експерименту, ґрунтується на теорії множин, теорії ймовірностей та теорії інформації. За словами одного зі створювачів теорії множин – німецького математика Георга Кантора, – „множина є сукупністю багатьох елементів, котрі ми сприймаємо як єдине” [6; 204]. Теорія множин використовується для математичного опису певної сукупності однорідних елементів, котрі доводиться розглядати як одне ціле. Мовна спільнота є скінченною множиною, оскільки завжди можливо встановити число більше, ніж кількість членів даної спільноти [6; 204]. Скінченні множини формуються або шляхом переліку усіх складових, або встановленням усіх ознак, що зумовлюють існування певної окремої множини. Отже кожен з членів множини має обіймати ядерні диференційні риси, що характеризують множини взагалі. І навпаки, ознаки кожного представника множини, що не підвержені впливу додаткових або суб'єктивних факторів, мають приписуватися усій множині. У соціолінгвістичному дослідженні мовна спільнота розглядається як множина з усіма її властивостями, тому цільову групу належить добирати у такій кількості і таким чином, щоб нейтралізувати дію усіх додаткових факторів. За теорією інформації будь-яка спільнота є системним угрупованням, створеним завдяки інформаційній взаємодії. Під останньою розуміється кожна взаємодія між об'єктами, в процесі котрої один придбаває деяку інформацію, а інший її не втрачає. Тому інформація розглядається як фіксоване відправлення певної послідовності повідомлень в кодифікованій формі, що обов'язково має бути відновленою (сприйнятою). Мовна спільнота є сукупністю індивідів, що в спільній соціальній взаємодії виявляють певну єдність мовних ознак [10, 119]. Інакше кажучи, спираючись на теорію множин, якщо група людей поєднується низкою соціальних та мовних ознак, фонетична система середньостатистичних представників цієї єдності може розглядатися як нормативна в межах досліджуваної спільноти. Така фонетична система стає однією з характерних рис вказаної спільноти, проте даний факт мають підтвердити представники інших мовних угруповань.

В умовах безпосереднього соціолінгвістичного експерименту особливого значення набуває обстановка спілкування. Для запису мовлення інформантів дослідник може застосовувати групові бесіди, анонімне спостереження, опит тощо. Проте, погоджуючись з твердженням О.Д.Петренка, „які б інші методи отримання зразків мовлення не використовувалися, єдино надійним способом отримання достатньо достовірного та доброякісного матеріалу про мовлення тієї чи іншої особи було і залишається індивідуальне інтерв'ю з записом...” [цитується за рукописом] на плівку, цифровим. Питання інтерв'ю мають бути дібраними з урахуванням даних розробленої фонетичної системи білінгва, представника досліджуваної мовної спільноти, на мовному матеріалі, що дозволяє встановити усі її нормативні елементи. Умови обстановки спілкування тісно пов'язані з вибором каналу зв'язку, за котрим відбувається передача інформації. Різноманітність технічних засобів, яка характеризує можливості сучасної науки, оказала значний вплив на методи експериментальної лінгвістики, зокрема, на експериментально-фонетичні дослідження. В останнє десятиріччя простежується тенденція до проведення фонетичних студій із застосуванням технічних засобів зв'язку, найпоширенішим з котрих є, насамперед, телефонний зв'язок. При застосуванні технічних каналів зв'язку відбувається передача, так званого, „компресованого мовлення” [1]. Йдеться про мовлення, у якому залишаються лише найважливіші акустико-артикуляційні характеристики сегментних одиниць і відсутня решта ознак, що не впливають на правильність сприйняття інформації. Вивчення сприйнятого повідомлення, що передане технічним каналом зв'язку, розглядається сучасною лінгвістикою як артикуляційний метод дослідження. При експериментально-фонетичному аналізі, що має на меті встановлення нормативної (тобто еталонної) вимови, повинно спрямувати увагу інформанта на вимовляння взагалі, не вказуючи,

які саме сегменти мовлення мають вивчатися. Фонетичні навички вважаються найбільш стійкими, тому що закодовані не лише на психічному, а й на фізіологічному рівні у вигляді артикуляційних рухів. Звідси логічним стає висновок: якщо в штучних умовах фонетичного експерименту прослідкуватимуться відхилення від побудованої фонологічної системи білінгва, їх, відповідно до об'єктивних критеріїв, слід прийняти за нормативні і вони мають посилюватися у спонтанному мовленні.

Лінгвістичне студіювання зафіксованого матеріалу починається з мовленнєвого аналізу, одним з суб'єктивних методів котрого є слуховий (авдитивний) метод вивчення усного мовлення. У даному випадку дослідник має проаналізувати фонограму за слухом і зробити відповідний лінгвістичний запис. „Лише два види лінгвістичних записів вважаються науково вмотивованими” [5, 82]. Одним з них є фіксація загальних акустичних ознак за допомогою технічних приладів. Другий вид – це фонематичний (фонетичний) запис, який ігнорує усі особливості, що не розглядаються як дистинктивні для досліджуваної мови (мовлення). Ще Л.Блумфілд зауважив, „доки наші знання в галузі акустики не підуть далеко вперед, порівняно з сучасними, для наукових досліджень мовлення більш обґрунтованим залишиться останній вид запису” [5, 82]. На сучасному етапі розвитку наукової думки, навіть з урахуванням упровадження комп'ютерних методів аналізу, слухове дослідження залишається одним з основних методів експертизи фонограм. Подібний вибір мотивується тим, що фонетист-експерт здатен уловлювати найтонкіші нюанси звуків мовлення та встановлювати ознакові розбіжності між сегментними одиницями мовлення. Тобто саме людина виконує експертизу, котру неможливо відтворити інструментальним шляхом. Слуховий метод передбачає володіння механізмами вимовляння звуків, системою мовленнєвих навичок і процесом їх формування, закономірностями суб'єктивних мовленнєвих ознак. Бажано, щоб досліджувана мова не була для лінгвіста рідною, тому що об'єктивному студіюванню фактів рідної мови заважає інтуїтивне володіння їми. У даному випадку досить важко абстрагуватися, що необхідне для виявлення мовленнєвих навичок, котрі відтворюють звукове оформлення досліджуваної мови. Г.Глісон зазначає, що при дескриптивному опозиційному аналізі експерт „може навіть не володіти досліджуваною мовою” [9, 128].

При слуховому аналізі слід охопити всю сукупність явищ та рис, що властиві звукам мовлення, і відрізнити їх від супровідних явищ. Лише людина порівняно легко здатна адаптуватися до достатньо високого рівня відхилень та перешкод, котрі мають місце в досліджуваних фонограмах. Саме тому умовою для функціонування всіх автоматизованих систем розпізнання мовленнєвого сигналу є наявність експерта. Навіть дані для технічних засобів аналізу добираються лінгвістом на основі слухового аналізу фонограм. Призначення інструментальних систем полягає лише у перевірці правильності / неправильності висунених науковцем гіпотез. Зафіксована фонетичним шляхом фонограма мовлення білінгва має бути інтерпретованою за допомогою описового методу. Коли мета студіювання полягає у визначенні причин відхилень нормативних одиниць мовлення досліджуваної спільноти від фонетичної системи однієї з мов білінгва, а також у накресленні шляхів інтерференцій і прогнозуванні їх розвитку, на завершальному етапі дослідження потрібно застосувати прийоми зовнішньої інтерпретації, серед яких насамперед соціологічний і артикуляційний.

При врахуванні результатів будь-яких гуманітарних досліджень зауважується, що встановлення абсолютних статистичних даних неможливе. Проте незважаючи на всі розходження, при незмінності основоположних умов дослідження, загальні пропорції зберігаються.

Джерела та література

1. Алдошина И. Основы психоакустики. Слух и речь // Звукорежиссер, №4, ч.3. – М., 2002. – с. 29-41.
2. Баврин И.И. Высшая математика. – М.: Просвещение, 1980. – 384 с.
3. Березин Ф.М. А.Мейс как компаративист // История лингвистических учений. – М.: Высшая школа, 1975. – с. 187 – 189.
4. Березин Ф.М. Вопросы типологии языков и проблема языковых союзов // История лингвистических учений. – М.: Высшая школа, 1975. –с.204-206.
5. Блумфилд Л. Язык. – М.: Прогресс, 1968. – 606 с.
6. Бронштейн Н.Н., Семендяев К.А. Справочник по математике (для инженеров и учащихся вузов). – М.:Наука, 1986. - 544 с.
7. Вайнрайх У. Языковые контакты. – К., 1979. – 263 с.
8. Васильева Л.А., Тананайко С.О., Шерстинова Т.Ю. Интернет-технологии и изучение звуковых изменений // Технологии информационного общества - Интернет и современное общество: труды VI Всероссийской объединенной конференции. Санкт-Петербург, 3 - 6 ноября 2003 г. - СПб.: Изд-во Филологического ф-та СПбГУ, 2003. - с. 45-47
9. Глисон Г. Введение в дескриптивную лингвистику. – М.: Прогресс, 2002. – 495 с.
10. Карлинский А.Е. Понятие языковой общности и языковой нормы в связи с проблемой двуязычия // Мови європейського культурного ареалу: розвиток і взаємодія. – Київ: Довіра, 1995. – с.111-121.
11. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К., 1999. – 200 с.
12. Кошкин Н.И., Ширкевич М.Г. Справочник по элементарной физике. – М., 1962. – 208 с.
13. Крейнс А. Железное сердце компьютерной телефонии // Открытые системы, №4. – М., 1996. – с.25-28
14. Перебийніс В.С., Кадомцева Л.О. Методи структурного дослідження мови. – Київ: Наукова думка, 1968. – 346 с.
15. Петренко А.Д. Методы социолингвистического изучения вариативности произношения // Изучение

- динамического аспекта сегментных и супraseгментных единиц звучащего текста. – Киев, 1988. – с. 114 – 120.
16. Петренко А.Д. Некоторые методические аспекты социофонетики // Дворжецкая М.П. и др. Методы экспериментально-фонетического исследования звучащей речи. Учебное пособие по теоретической фонетике иностранных языков. – Киев: КГПИИЯ, 1991. – с. 17 – 30.
  17. Реформатский А.А. Принципы синхронного описания языка // www.philology.ru/linguistics1/reformatskiy-87a.htm
  18. Рычкालова Л.А. Лингвистические методы анализа звучащей речи в криминалистике // Экспертная техника., №84. – М., 1985. – с.58-67.
  19. Скаличка В. Типология и сопоставительная лингвистика // Новое в зарубежной лингвистике. Контрастивная лингвистика., вып. 25. – М., 1989. – с. 27-31.
  20. Трубецкой Н.С. Основы фонологии. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 351 с.
  21. Хауген Эйнар. Проблемы двуязычного описания // Новое в лингвистике, вып. 6. Языковые контакты. – М.: Прогресс, 1972. – с. 277-289.
  22. Хауген Эйнар. Языковой контакт // Новое в лингвистике, вып. 6. Языковые контакты. – М.: Прогресс, 1972. – с. 61-81.
  23. Щерба Л. В. О понятии смещения языков // Языковая система и речевая деятельность. - Л., 1974. - С. 60 - 74
  24. Яворский Б.М., Пинский А.А. Основы физики, т.1. – М., 1969. – 455 с.
  25. Якобсон Р. О теории фонологических союзов между языками // Избранные работы. - М., 1985. - С. 92-104

Бридко Т. В.

ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ ЯЗЫКОВОЙ СИТУАЦИИ В МАЛАЙЗИИ

Целью данной статьи является анализ современной языковой ситуации в Малайзии. Задачи данного исследования – охарактеризовать языковую ситуацию в Малайзии, выявить функционально доминирующие языки, оценить изменение функций малайского языка. Актуальность работы обусловлена всё возрастающим интересом лингвистов к исследованию проблем, связанных с вопросами языковой вариативности, билингвизма, анализом языковых ситуаций в различных странах. Практическое значение данной работы в том, что она может быть использована в курсе социолингвистики.

Функциональные отношения между компонентами социально-коммуникативной системы на том или ином этапе существования данного языкового сообщества и формируют языковую ситуацию, характерную для него. В современной социолингвистике языковая ситуация рассматривается как взаимодействие различных языковых форм и языков в процессе обслуживания ими всех сфер жизнедеятельности народа на определенном этапе его социально-экономического роста [27, с. 481-482; 21, с. 1-8].

Языковая ситуация обычно рассматривает большие языковые сообщества на примере языкового коммуникативного поведения носителей языка и других групп говорящих в различных регионах, странах. Для этого понятия важен фактор времени, так как по существу, языковая ситуация – это состояние социально-коммуникативной системы в определенный период ее функционирования [1, с. 26-27].

В ходе исследования свойств и особенностей языковых ситуаций можно дифференцировать их основные формы: потенциальную и реальную. В первом случае язык существует потенциально в памяти людей, владеющим этим языком, но в данный момент не использующих его. Например, очень часто перед важной встречей или выступлением, говорящий обдумывает свои высказывания, мысленно отвечая на вопросы собеседников. При реальной языковой ситуации потенциальная форма языка переводится в иную форму: в сознание рождается умственный образ, который вслед за этим произносится вслух. Другой пример также хорошо иллюстрирует обе формы языковой ситуации. Предположим, некий человек, знакомясь с медицинскими инструментами, желает проверить правильно ли он усвоил их названия и назначения. Говорящий мысленно представляет их образы, а затем называет их. В данном случае потенциальная форма трансформируется в реальную, так как в сознании сначала появляется мысленный образ, а затем произносятся соответствующие слова.

При исследовании языковых ситуаций выделяют также несколько их основных групп: экзогlossные/многокомпонентные (совокупности различных языков) и эндогlossные/однокомпонентные (совокупности подсистем или субкодов одного языка), сбалансированные/равновесные (при одинаковом функциональном весе разных языков или разных вариантов одного и того же языка) и несбалансированные/неравновесные (неодинаковое распределение функций между разными языками или разными вариантами одного языка) [27, с. 481-482; 1, с. 24-27; 23]. Каждая из этих ситуаций связана с рядом проблем. В условиях экзогlossных языковых ситуаций остро стоят вопросы выбора языка – макроросредника, который использовался бы в качестве единого средства общения для всех наций, народов и народностей, населяющих данную страну и, который бы мог нести функции и обладать статусом государственного языка. В условиях эндогlossных языковых ситуаций выступают на первый край проблемы нормирования литературного языка и его отношений с другими подсистемами национального (часто государственного) языка [1, с. 24-27].

Поскольку общество в процессе своего исторического развития непрерывно изменяется, меняются и функции обслуживающего его языка/-ов, его/их социально-функциональная стратификация, взаимоотно-